

ICOMOS HARTA PAR KULTŪRAS MANTOJUMA VIETU INTERPRETĀCIJU UN PREZENTĒŠANU

Sagatavojusi ICOMOS Starptautiskā zinātniskā komiteja par kultūras mantojuma vietu interpretāciju un prezentēšanu

Ratificējusi ICOMOS 16. Ģenerālā Asambleja Kvebekā, Kanādā 2008. gada 4. oktobrī

PREAMBULA

ICOMOS tika izveidota 1965. gadā kā pasaules mēroga organizācija, kuras ietvaros kultūras mantojuma speciālisti nodarbojas ar kultūras mantojuma vietu izpēti, dokumentēšanu un aizsardzību, un organizācijas mērķis kopš izveides ir ar visām tās īstenotajām darbībām popularizēt saglabāšanas ētiku un palīdzēt veicināt sabiedrības izpratni par cilvēces materiālo kultūras mantojumu visās tā formās un daudzveidībā.

Kā norādīts 1964. gadā pieņemtajā Venēcijas hartā, "ir īpaši svarīgi pieminēt konservācijas un restaurācijas principus saskaņot starptautiskā mērogā, tajā pašā laikā dodot iespēju katrai valstij tos īstenot saskaņā ar savu kultūras vērtību izpratni un tradīcijām." Turpmākajās ICOMOS hartās šā mērķa īstenošanai tika izveidotas profesionālas pamatnostādnes konkrētu saglabāšanas problēmu risināšanai un veicināta efektīva komunikācija par kultūras mantojuma saglabāšanas nozīmīgumu ikvienā pasaules reģionā.

Šajās ICOMOS hartās ir uzsvērts publiskās komunikācijas kā plašāka saglabāšanas procesa neatņemamas daļas nozīmīgums (dažādos dokumentos tā aprakstīta dažādi kā "izplatīšana", "popularizēšana", "prezentēšana" un "interpretācija"). Tajās ir netieši norādīts, ka katra kultūras mantojuma saglabāšanas darbība visu pasaules kultūras tradīciju kontekstā ir uzskatāma par komunikācijas darbību.

Ņemot vērā, ka līdz mūsdienām ir saglabāties milzums dažādu aizgājušo laiku kopienu un civilizāciju materiālo un nemateriālo kultūras vērtību, izvēle par to, ko un kā saglabāt un kā to prezentēt sabiedrībai, ir uzskatāma par vietu interpretācijas elementiem. Šī izvēle atspoguļo katras paaudzes redzējumu par to, kas ir nozīmīgs un svarīgs un kāpēc pagātnes materiālās kultūras liecības būtu jānodod nākamajām paaudzēm.

Ir acīmredzama nepieciešamība pēc skaidra, loģiska pamatojuma, standartizētas terminoloģijas un pieņemtiem profesionālajiem interpretācijas un prezentēšanas principiem*. Pēdējos gados ir dramatiski palielinājusies interpretācijas darbību skaits daudzās kultūras mantojuma vietās un ir ieviestas jaunas interpretācijas tehnoloģijas un ekonomiskās stratēģijas kultūras mantojuma vietu mārketingam un apsaimniekošanai, kas rada jaunas sarežģītas problēmas un fundamentālus jautājumus, kas ir nozīmīgi, īstenojot mērķi nodrošināt saglabāšanu un to, ka sabiedrība novērtē kultūras mantojuma vietas visā pasaulē:

- Kādi mērķi ir pieņemti un pieņemami kultūras mantojuma vietu interpretācijai un prezentēšanai?
- Kādi principi būtu jāizmanto, nosakot piemērotos tehniskos līdzekļus un metodes konkrētā kultūras un mantojuma kontekstā?
- Kādi vispārēji ētiski un profesionāli apsvērumi būtu jāņem vērā interpretācijā un prezentēšanā, ņemot vērā tajā sastopamo īpašo formu un metožu lielo dažādību?

Tāpēc šīs hartas mērķis ir definēt interpretācijas un prezentēšanas pamata principus kā būtiskus kultūras mantojuma saglabāšanas centienu elementus un kā veidu, kas palīdz sabiedrībai labāk novērtēt un izprast kultūras mantojuma vietas*.

* Skat. definīcijas 3. lappusē.

* Kaut arī šīs hartas principus un mērķus var vienlīdz attiecināt arī uz interpretāciju, kas nenotiek uz vietas, tomēr tā ir galvenokārt vērsta uz interpretāciju un prezentēšanu uz vietas kultūras mantojuma vietās vai to tiešā tuvumā.

DEFINĪCIJAS

Šajā hartā ir izmantotas šādas definīcijas:

Interpretācija: visu veidu iespējamās darbības ar mērķi uzlabot sabiedrības informētību un izpratni par kultūras mantojuma vietu. Šīs darbības var ietvert drukātas un elektroniskas publikācijas, publiskas lekcijas, kultūras mantojuma vietā izvietotus objektus un citur izvietotus ar to tieši saistītus objektus, izglītības programmas, kopienas darbības, kā arī paša interpretācijas procesa tālāku pētniecību, novērtēšanu un ar to saistīto apmācību.

Prezentācija: šaurākā nozīmē apzīmē interpretācijas satura rūpīgi plānotu komunikāciju, izmantojot interpretācijas informāciju, fizisku piekļuvi un interpretācijas infrastruktūru kultūras mantojuma vietā. To var nodrošināt ar dažādiem tehniskiem līdzekļiem, tajā skaitā, bet ne tikai ar tādiem elementiem kā informācijas stendi, muzeja tipa ekspozīcijas, organizētas apskates, lekcijas un ekskursijas gida pavadībā, kā arī multimediju lietojumprogrammas un tīmekļa vietnes.

Interpretācijas infrastruktūra: ietver fiziskus objektus un teritorijas, kas atrodas pie kultūras mantojuma vietas vai ir ar to saistītas un kuras var īpaši izmantot interpretācijas vai prezentēšanas mērķiem, tostarp interpretācijas atbalstīšanai ar jaunu un esošu tehnoloģiju palīdzību.

Vietējie interpretētāji: darbinieki vai brīvprātīgie kultūras mantojuma vietā, kuri pastāvīgi vai īslaicīgi iesaistīti informācijas sniegšanā sabiedrībai par vietas vērtībām un nozīmīgumu.

Kultūras mantojuma vieta: vieta, apvidus, dabiska ainava, apdzīvota vieta, arhitektūras ansamblis, arheoloģisks piemineklis vai būve, kas ir atzīta un bieži tiek juridiski aizsargāta kā vēsturiski un kultūras ziņā nozīmīga vieta.

MĒRĶI

Atzīstot, ka interpretācija un prezentēšana ir daļa no vispārējā kultūras mantojuma saglabāšanas un apsaimniekošanas procesa, šīs hartas mērķis ir izveidot septiņus pamata principus, kas kalpotu par pamatu interpretācijai un prezentēšanai jebkādā formā vai vidē, kas piemērota konkrētiem apstākļiem.

1. princips: Pieejamība un izpratne
2. princips: Informācijas avoti
3. princips: Cieņa pret vidi un kontekstu
4. princips: Autentiskuma saglabāšana
5. princips: Ilgtspējīga plānošana
6. princips: Iesaistīšanās nozīmīgums
7. princips: Pētījumu, apmācības un novērtēšanas nozīmīgums

Pamatojoties uz šiem septiņiem principiem, hartas mērķi ir šādi:

1. **Palīdzēt labāk novērtēt un izprast** kultūras mantojuma vietas, veicināt sabiedrības informētību par nepieciešamību tās aizsargāt un saglabāt un veicināt sabiedrības iesaistīšanos.
2. **Informēt dažādas mērķauditorijas par kultūras mantojuma vietu nozīmi**, rūpīgi un dokumentēti apstiprinot to nozīmīgumu ar atzītām zinātniskām metodēm un arī izmantojot dzīvas kultūras tradīcijas.
3. **Aizsargāt kultūras mantojuma vietu materiālās un nemateriālās vērtības** to dabas un kultūras vidē un sociālajā kontekstā.
4. **Respektēt kultūras mantojuma vietu autentiskumu**, informējot par to vēsturiskās struktūras un kultūras vērtību nozīmīgumu un aizsargājot tās no nelabvēlīgas ietekmes, ko rada uzmācīga interpretācijas infrastruktūra, apmeklētāju spiediens, kļūdaina vai nepiemērota interpretācija.
5. **Veicināt kultūras mantojuma vietu ilgtspējīgu saglabāšanu**, uzlabojot sabiedrības izpratni un iesaistot to saglabāšanas centienos, nodrošinot interpretācijas infrastruktūras uzturēšanu ilgtermiņā un tās interpretācijas satura regulāru pārskatīšanu.
6. **Veicināt iesaistīšanos** kultūras mantojuma interpretācijā, veicinot ieinteresēto pušu un apkārtnes kopienu iesaistīšanos interpretācijas programmu izstrādē un īstenošanā.
7. **Izstrādāt tehniskas un profesionālas pamatnostādnes** kultūras mantojuma interpretācijai un prezentēšanai, ieskaitot tehnoloģijas, pētniecību un apmācību. Šādām pamatnostādnēm jābūt atbilstošām un ilgtspējīgām to sociālajā kontekstā.

PRINCIPI

1. princips: Pieejamība un izpratne

Interpretācijas un prezentēšanas programmām ir jāpadara kultūras mantojuma vietas fiziski un intelektuāli vieglāk pieejamas sabiedrībai.

1. Efektīvai interpretācijai un prezentēšanai ir jāveicina personīgā pieredze, jāpalielina sabiedrības cieņa un izpratne un jāinformē par kultūras mantojuma vietu saglabāšanas nozīmīgumu.
2. Interpretācijai un prezentēšanai ir jābudina cilvēkus un kopienas pārdomāt savus priekšstatus par vietu un jāpalīdz tiem izveidot jēgpilnu saikni ar to. Mērķim ir jābūt turpmākas intereses, mācīšanās, pieredzes un izpētes veicināšanai.
3. Interpretācijas un prezentēšanas programmām ir jāidentificē un jānovērtē to mērķauditorijas gan no demogrāfiskā, gan kultūras viedokļa. Jādara viss iespējamais, lai dažādās mērķauditorijas informētu par vietas vērtībām un nozīmīgumu.
4. Interpretācijas infrastruktūrā ir jāņem vērā kultūras mantojuma vietu apmeklētāju un vietējo kopienu valodu daudzveidība.
5. Interpretācijas un prezentēšanas darbībām ir arī jābūt fiziski pieejamām sabiedrības dažādajām grupām.
6. Gadījumos, kad fiziskā piekļuve kultūras mantojuma vietai ir ierobežota saistībā ar vietas saglabāšanas, jutīgu kultūras jautājumu, pielāgotas atkārtotas izmantošanas vai drošības apsvērumiem, interpretācija un prezentēšana ir jānodrošina citur.

2. princips: Informācijas avoti

Interpretācijas un prezentēšanas pamatā ir jābūt ar atzītām zinātniskām metodēm iegūtām liecībām un dzīvām kultūras tradīcijām.

1. Interpretācijai ir jāparāda ar vietu saistītās mutiskās un rakstiskās informācijas, saglabājušos materiālo liecību, tradīciju un nozīmju daudzveidība. Šīs informācijas avoti ir jādokumentē, jāarhivē un jādara pieejami sabiedrībai.
2. Interpretācijas pamatā ir jābūt labi īstenotai daudzdisciplīnu izpētei par vietu un tās apkārtni. Tai ir arī jāatzīst, ka jēgpilna interpretācija noteikti ietver pārdomas par alternatīvām vēsturiskām hipotēzēm, vietējām tradīcijām un stāstiem.
3. Kultūras mantojuma vietās, kur tradicionāla stāstu stāstīšana vai vēstures notikumu dalībnieku atmiņas kalpo par būtisku informācijas avotu par vietas nozīmīgumu, interpretācijas programmās ir jāiekļauj šīs mutvārdu liecības – netieši ar interpretācijas infrastruktūras objektu palīdzību vai tieši ar vietējo kopienu pārstāvju aktīvu piedalīšanos kā interpretētājiem uz vietas.
4. Mākslinieku, arhitektu vai datormodelētāju veidotu vizuālu rekonstrukciju pamatā ir jābūt vides, arheoloģijas, arhitektūras un vēstures datu detalizētai un sistemātiskai analīzei, ieskaitot rakstisku, mutisku un ikonogrāfisku avotu un fotogrāfiju analīzi. Informācijas avotiem, kas kalpo par pamatu šādiem vizuāliem atveidojumiem, ir jābūt labi dokumentētiem, un, ja iespējams, salīdzinājumam ir jāsniedz arī alternatīvas rekonstrukcijas, kuru pamatā ir tās pašas liecības.
5. Interpretācijas un prezentēšanas programmas un darbības ir arī jādokumentē un jāarhivē, lai tās varētu turpmāk izmantot atsaucei un pārdomām.

**3. princips:
Konteksts un vide**

Kultūras mantojuma vietu interpretācijai un prezentēšanai ir jābūt saistītai ar to plašāku sociālo, kultūras, vēstures un dabas kontekstu un vidi.

1. Interpretācijai ir jāpētī vietas nozīmīgums, ņemot vērā tās daudzpusīgo vēsturisko, politisko, garīgo un māksliniecisko kontekstu. Tajā ir jāņem vērā visi vietas kultūras, sociālā un vides nozīmīguma un vērtību aspekti.
2. Publiski interpretējot kultūras mantojuma vietu, ir skaidri jānošķir un jādatē vietas secīgās attīstības fāzes un ietekmes uz tās attīstību. Ir jārespektē visu laika periodu devums vietas nozīmīgumā.
3. Interpretācijā ir arī jāņem vērā visas grupas, kas devušas savu ieguldījumu vietas vēsturiskā un kultūras nozīmīguma veidošanā.
4. Apkārtējā ainava, dabiskā vide un ģeogrāfija ir neatņemamas vietas vēsturiskā un kultūras nozīmīguma sastāvdaļas, un tās ir jāņem vērā vietas interpretācijā.
5. Vietas interpretācijā ir jāņem vērā vietas kultūras mantojuma nemateriālie elementi, piemēram, kultūras un garīgās tradīcijas, stāsti, mūzika, dejas, teātra, literatūras, vizuālās mākslas darbi, vietējās paražas un kulinārais mantojums.
6. Interpretācijas programmu formulēšanā ir jāņem vērā kultūras mantojuma vietu starpkultūru nozīmīgums un dažādie skatījumi uz tām, pamatojoties uz zinātniskajiem pētījumiem, senajiem dokumentiem un dzīvajām tradīcijām.

4. princips: Autentiskums

Kultūras mantojuma vietu interpretācijā un prezentēšanā ir jārespektē autentiskuma pamatprincipi atbilstoši 1994. gadā pieņemtajam Naras dokumentam par autentiskumu.

1. Autentiskums ir nozīmīgs aspekts saistībā ar cilvēku kopienām un materiālajām liecībām. Kultūras mantojuma interpretācijas programmu izstrādē ir jārespektē vietas tradicionālās sociālās funkcijas un vietējo iedzīvotāju un kopienu kultūras paradumi un cieņa.
2. Interpretācijai un prezentēšanai ir jāveicina kultūras mantojuma vietas autentiskuma saglabāšana, informējot par tās nozīmīgumu, bet neradot nelabvēlīgu ietekmi uz tās kultūras vērtībām un neradot neatgriezeniskas izmaiņas vietas struktūrā.
3. Visā redzamajā interpretācijas infrastruktūrā (piemēram, kioski, kājāmgājēju celiņi un informācijas stendi) ir jārespektē vietas raksturs, vide un kultūras un dabiskais nozīmīgums, vienlaikus nodrošinot vieglu identifikāciju.
4. Uz vietas organizēti koncerti, izrādes un citas interpretācijas programmas ir rūpīgi jāplāno, lai aizsargātu vietas nozīmīgumu un fizisko apkārtni un lai pēc iespējas mazāk traucētu vietējiem iedzīvotājiem.

**5. princips:
Ilgtspējība**

Kultūras mantojuma vietas interpretācijas plānā ir jārespektē tās dabas un kultūras nozīmīgums un galveno mērķu vidū ir jābūt sociālai, finanšu un vides ilgtspējībai.

1. Interpretācijas un prezentēšanas programmu izstrādei un īstenošanai ir jābūt vispārējā kultūras mantojuma vietu plānošanas, budžeta veidošanas un apsaimniekošanas procesa neatņemamai sastāvdaļai.
2. Interpretācijas infrastruktūras un apmeklētāju skaita potenciālā ietekme uz kultūras mantojuma vietas kultūras vērtību, fizisko raksturu, viengabalainību un dabisko vidi ir pilnībā jāņem vērā pētījumos par ietekmi uz kultūras mantojumu.
3. Interpretācijai un prezentēšanai ir jākalpo dažādiem saglabāšanas, izglītības un kultūras mērķiem. Interpretācijas programmas panākumus nedrīkst vērtēt, par pamatu ņemot vienīgi apmeklētāju skaitu vai ieņēmumus.
4. Interpretācijai un prezentēšanai ir jābūt saglabāšanas procesa neatņemamai sastāvdaļai, uzlabojot sabiedrības izpratni par konkrētām vietas saglabāšanas problēmām un izskaidrojot darbības, kuras īsteno, lai aizsargātu vietas fizisko viengabalainību un autentiskumu.
5. Jebkādi tehniski vai tehnoloģiski elementi, kuri paredzēti kā pastāvīga vietas interpretācijas infrastruktūras daļa, ir jāprojektē un jāveido tā, lai nodrošinātu efektīvu un regulāru uzturēšanu.
6. Interpretācijas programmās ir jāiekļauj mērķis nodrošināt taisnīgus un ilgtspējīgus ekonomiskos, sociālos un kultūras ieguvumus visām ieinteresētajām pusēm ar izglītības, apmācības un darba iespējām vietu interpretācijas programmās.

**6. princips:
iesaistīšanās**

Kultūras mantojuma vietu interpretācijai un prezentēšanai ir jābūt jēgpilnas sadarbības rezultātam, kurā piedalās kultūras mantojuma speciālisti, vietējās un apkārtējās kopienas un citas ieinteresētās puses.

1. Interpretācijas un prezentēšanas programmu formulēšanā ir jāintegrē daudzdisciplīnu zināšanas, ko var sniegt zinātnieki, kopienas locekļi, saglabāšanas speciālisti, valsts iestādes, vietu apsaimniekotāji un interpretētāji, tūrisma uzņēmumi un citi profesionāļi.
2. Vietu interpretācijas un prezentēšanas programmu plānošanā ir jāņem vērā un jārespektē īpašnieku, vietējo un apkārtējo kopienu tradicionālās tiesības, pienākumi un intereses.
3. Interpretācijas un prezentēšanas programmu paplašināšanas vai pārskatīšanas plāniem ir jābūt publiski pieejamiem, lai sabiedrība varētu tos komentēt un iesaistīties to izstrādē. Visām pusēm ir tiesības un pienākums darīt zināmu savu viedokli un skatījumu.
4. Ņemot vērā, ka intelektuālā īpašuma tiesības un tradicionālās kultūras tiesības ir īpaši svarīgas interpretācijas procesā un tā izpausmēs dažādos komunikācijas līdzekļos (piemēram, multivides prezentācijas uz vietas objektos, digitālie plašsaziņas līdzekļi, drukāti materiāli), plānošanas procesā ir jāapspiež, jānoskaidro un jāsaskaņo īpašuma tiesības un tiesības izmantot attēlus, tekstus un citus interpretācijas materiālus.

**7. princips:
Pētījumi, apmācība un novērtēšana**

Turpmāki pētījumi, apmācība un novērtēšana ir būtiski kultūras mantojuma vietas interpretācijas elementi.

1. Kultūras mantojuma vietas interpretācija nav uzskatāma par pabeigtu līdz ar konkrētas interpretācijas infrastruktūras pabeigšanu. Turpmāki pētījumi un konsultācijas ir svarīgas, lai veicinātu izpratni par vietas nozīmīgumu. Jebkuras kultūras mantojuma vietas interpretācijas programmas neatņemamai sastāvdaļai ir jābūt regulārai tās pārskatīšanai.
2. Interpretācijas programma un infrastruktūra ir jāprojektē un jāveido tādā veidā, kas atvieglo turpmāku satura pārskatīšanu un/vai paplašināšanu.
3. Interpretācijas un prezentēšanas programmas un to fiziskā ietekme uz vietu ir nepārtraukti jāuzrauga un jānovērtē, un periodiski ir jāizdara izmaiņas, pamatojoties uz zinātnisku analīzi un sabiedrības atsauksmēm. Šajā novērtēšanas procesā ir jāiesaista apmeklētāji, vietējo kopienu locekļi un kultūras mantojuma speciālisti.
4. Katra interpretācijas programma ir uzskatāma par izglītības resursu visu vecumu cilvēkiem. Programmas izstrādē ir jāņem vērā tās iespējamā lietošana skolu mācību programmās, neformālās izglītības un mūžizglītības programmās, komunikācijas un informācijas līdzekļos, īpašās darbībās, pasākumos un sezonālu brīvprātīgo iesaistīšanā.
5. Ļoti svarīgs mērķis ir apmācīt kvalificētus speciālistus kultūras mantojuma interpretācijas un prezentēšanas specializētajās jomās, piemēram, satura veidošanā, apsaimniekošanā, tehnoloģijā, ekskursiju vadīšanā un izglītībā. Papildus tam pamata akadēmiskajās kultūras mantojuma saglabāšanas programmās ir jāiekļauj arī interpretācijas un prezentēšanas komponents.
6. Ir jāizstrādā apmācības programmas un kursi uz vietas ar mērķi sniegt aktuālo informāciju par jaunumiem un jauninājumiem visu līmeņu kultūras mantojuma un interpretācijas personālam, kā arī apkārtējām un vietējām kopienām.
7. Starptautiskā sadarbība un pieredzes apmaiņa ir ļoti svarīga, izstrādājot un uzturot interpretācijas metožu un tehnoloģiju standartus. Tādēļ ir jāveicina starptautiskas konferences, darbsemināri un profesionālo darbinieku apmaiņa, kā arī valsts un reģionu līmeņa sanāksmes. Tās dod iespēju regulārai informācijas apmaiņai par interpretācijas metožu daudzveidību un pieredzi dažādos reģionos un kultūrās.